

Сардак С. Е. Розвиток форм міжнародного руху людських ресурсів у глобальному суспільстві / С. Е. Сардак, А. О. Самойленко // Економічний простір : Збірник наукових праць. – 2012. – № 66. – С. 42 – 50.

РОЗВИТОК ФОРМ МІЖНАРОДНОГО РУХУ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ У ГЛОБАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

к.е.н., доц. Сардак С.Е., асп. Самойленко А.О.

Анотація: В статті досліджено розвиток форм міжнародного руху людських ресурсів у глобальному суспільстві. При дослідженні було визначено доцільний напрям комплексного вивчення проблематики міжнародного руху людських ресурсів, що забезпечило виконання нагальних завдань: розгляд теоретичних основ міжнародного руху людських ресурсів; аналіз сучасного стану розгортання міграційних та туристичних процесів; знаходження нових форм розвитку міжнародного руху людських ресурсів.

Ключові слова: міжнародний рух людських ресурсів, туризм, міграція, транзитно-професійна діяльність працівників, аутсорсинг.

Annotation: The article examines the development of forms of the international movement of human resources in the global society. In the study was determined the exact direction of complex study of the problems of the international movement of human resources that ensured fulfillment of the urgent tasks: review of the theoretical foundations of the international movement of human resources; analysis of current state of deployment of migration and tourist processes; the finding of new forms of development of the international movement of human resources.

Key words: international movement of human resources, tourism, migration, transit-professional activities of business, outsourcing.

Актуальність проблеми: На рубежі ХХ–ХХІ ст. із посиленням глобалізації світової економіки чітко виокремилась одна із основних закономірностей сучасного світогосподарського розвитку – збільшення обсягу міжнародного руху людських ресурсів. Ця тенденція збережеться протягом майбутніх десятиріч й буде зазнавати трансформаційних змін [1]. У зв'язку з цим виникає потреба в об'єднанні зусиль усіх суспільних, урядових, приватних інститутів для аналізу феномену міжнародного руху людських ресурсів та його наслідків.

Аналіз останніх наукових досліджень: Розгортання глобалізації світового господарства призводить до принципово нової ситуації у світі, характерними ознаками якої є: загострення глобальних протиріч, поява глобальних загроз, демографічні та екологічні зміни, поява нових проблем

життєдіяльності людини. Відповідно міжнародний рух людських ресурсів постає об'єктом підвищеної уваги з боку держав, міжнародних організацій та вчених. Питання міжнародного руху людських ресурсів вивчали такі дослідники як А. П. Гайдуцький, Ж. А. Зайончковська, І. М. Занданова, Е. М. Лібанова, І. С. Матліна, В. І. Переведенцев, Л. Л. Рібаковський, А. В. Топіліна та інші. Постійне зростання масштабів переміщення населення, робить актуальним дослідження міжнародного руху людських ресурсів, як однієї з форм міжнародних економічних відносин, і її впливу на соціально-економічний розвиток світового господарства.

Мета роботи: Метою дослідження є розгляд і характеристика форм міжнародного руху людських ресурсів в умовах глобалізації. Досягнення вищезначеної мети забезпечило виконання нагальних завдань: розгляд теоретичних основ міжнародного руху людських ресурсів; аналіз сучасного стану розгортання міграційних і туристичних процесів; знаходження нових форм розвитку міжнародного руху людських ресурсів.

Викладення основного матеріалу дослідження: Міжнародний рух людських ресурсів як процес переміщення людей між державними кордонами країн є складним явищем (одночасно є причиною, наслідком, впливаючим чинником та показником) у міжнародних відносинах і має різні прояви – за характером, рівнями управління, структурою економіки, часом та територіальною ознакою. Частіше усього він розглядається за загальним характером, що передбачає виокремлення двох форм: туризм і міграція [1].

Першочергово зазначимо, що на сьогодні існує велика кількість підходів до визначення терміну «туризм». Так дане поняття характеризують і як вид економічної діяльності, і як сферу активності людей, і як форму спілкування. Туризм – це інтегральне явище, що відображає тимчасовий виїзд людей з місця постійного проживання з метою задоволення власних культурних, пізнавальних, оздоровчих, професійних та інших потреб шляхом використання природних, історико-культурних надбань та інфраструктурних умов регіону. Сьогодні туризм вважається одним з перспективних напрямів соціально-економічного розвитку країни, регіонів, міст. Частка туризму становить

близько 12% світового валового внутрішнього продукту, 7% загального обсягу інвестицій, 11% світових споживчих витрат, 5% усіх податкових надходжень і третину світової торгівлі послугами, а на початку 2012 р. у світі нараховувалося 980 млн. міжнародних туристів [2]. Найбільшу кількість туристів залучали Європа (51,3%), Азія (22%), Америка (15,9%), Африка (5,1%), Близький Схід (5,7%).

Активний розвиток туристичної галузі позитивно впливає на еволюцію інших галузей економіки, передусім, транспорту, торгівлі, зв'язку, будівництва, сільського господарства тощо. Туризм сприяє підвищенню зайнятості населення, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву, залученню громадян до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини, збереженню екологічної рівноваги.

Туризм є однією з найбільш динамічних та перспективних галузей світової економіки. За прогнозами експертів ВТО (табл. 1) число поїздок у світі до 2020 року досягне 1,5 мільярда туристських прибутків, з яких 717млн. припаде на Європу [2], включаючи країни СНД, а отже і Україну, де туризм, як очікується розвиватиметься випереджаючими темпами в порівнянні з європейським регіоном в цілому.

Таблиця 1

Динаміка розвитку та прогнозів щодо показників туризму в світі [2]

Регіон	Кількість туристів, (млн.осіб)							
	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2020*
Африка	14,8	18,9	26,5	35,4	44,4	46,0	49,5	77,3
Америка	92,8	109,0	128,2	133,3	147,8	140,6	149,8	282,3
Східна Азія Тихоокеанський регіон	55,8	82,0	110,1	153,6	184,1	180,9	203,8	397,2
Європа	261,5	304,1	385,6	439,4	485,2	461,5	476,6	717,0
Близький Схід	9,6	13,7	24,1	36,3	55,2	52,9	60,3	68,5
Світ	435	528	675	798	917	882	940	1561,1

**прогнозні періоди*

Туризм постає сферою діяльності, яка дає змогу «триматися на плаву» таким країнам як Єгипет, Туніс, Туреччина, Йорданія, Кіпр та ін. Незважаючи на той факт, що всі галузі матеріального виробництва потерпали від впливу економічної кризи 2008-2009 рр. туристична галузь не занепадає, а, навпаки,

розвивається. Доходи від туризму, за даними ВТО, у 2010 році склали 1550 млрд. доларів США, тобто у 3,3 раза перевищать рівень 2000 року, а до 2020 року прогнозується збільшення доходів до 2000 млрд. доларів США.

Таблиця 2

Прогнози найбільш популярних туристичних напрямів до 2020 р. [2]

Країна	Кількість туристичних прибуттів, млн.	Частка на світовому туристичному ринку, %	Динаміка зростання 2000-2020 рр., %
Китай	137,1	8,6	8,0
США	102,4	6,4	3,5
Франція	93,3	5,8	1,8
Іспанія	71,0	4,4	2,4
Гонконг	59,3	3,7	7,3
Італія	52,9	3,3	2,2
Великобританія	52,8	3,3	3,0
Мексика	48,9	3,1	3,6
Росія	47,1	2,9	6,7
Чеська Республіка	44,0	2,7	4,0
Всього	708,8	44,2	-

Найбільш популярним туристичним напрямом є Китай. Передбачається, що при щорічному зростанні на 8% кількість туристичних прибуттів в Китай досягне до 2020 року 137,1 млн. осіб. Другим за популярністю туристичним напрямком стануть США (102,4 млн.), далі – Франція (93,3 млн.), Іспанія (71,0 млн.), Гонконг (59,3млн.). Щоденні витрати туристів, за винятком коштів на авіап перевезення, збільшаться до 5 млрд. доларів у день. За прогнозами ВТО, очікується бурхливий розвиток виїзного туризму. Найбільшими країнами-постачальниками туристичних потоків стануть Німеччина, Японія, США, Китай, Великобританія.

Друга форма міжнародного руху людських ресурсів – міграція, набула значного поширення у світовому вимірі. Істотне зростання масштабів міжнародної міграції, залучення до неї значних обсягів трудових ресурсів актуалізує дослідження міжнародної міграції робочої сили як однієї з форм міжнародного руху людських ресурсів та її впливу на світове господарство. Важливість дослідження міграційних процесів зумовлена також стрімким зростанням їх обсягів, нарощуванням інтенсивності, поширенням на всю територію нашої країни, вагомим впливом на її економічний та соціальний

розвиток. Особливе місце міграції робочої сили в сучасних умовах визначається насамперед її динамізмом, швидким реагуванням на зміни у суспільстві та економіці.

Міграція – це явище переміщення людських ресурсів з місця свого проживання у інше, що супроводжується опануванням ресурсів нової території і їх споживанням у цьому ж місці протягом тривалого часу. У міграційні процеси залучаються: мігранти (особи які вільно прийняли рішення щодо свого переміщення), біженці (особи які перебувають за межами своєї країни внаслідок небезпеки переслідувань), переміщені особи (люди, що були змушені виїхати з місця постійного проживання внаслідок масового насилля, збройного конфлікту чи катастроф і при цьому не були переселені в індивідуальному порядку), інші особи (шукачі політичного притулку, вигнанці, депортовані особи тощо) [3]. Динаміку міграційних процесів наведено у табл. 2.

Таблиця 3

Динаміка розвитку показників міграції в світі [5]

Регіони	1990 рік	2000 рік	2005 рік	2010 рік
	чисельність в тис.осіб			
Всі регіони світу	153 956	174 781	190 634	213 943
Більш розвинені регіони	81 424	104 119	115 397	127 711
Менш розвинені регіони	72 531	70 662	75 237	86 232
Найменш розвинені країни	10 992	10 458	10 460	11 528
Африка	16 221	16 277	17 069	19 263
Азія	49 956	49 781	53 291	61 323
Європа	48 437	56 100	64 116	69 819
Латинська Америка та Карибський Басейн	6 994	5 944	6 631	7 480
Північна Америка	27 597	40 844	44 493	50 042
Океанія	4 751	5 835	5 034	6 014

За даними Міжнародної організації з міграції, загальна кількість міжнародних мігрантів постійно збільшується і на початку 2012 р. становила близько 214 млн. осіб, що становить 3% населення світу. Але відсоток мігрантів значно коливається від країни до країни. До країн з високим відсотком мігрантів належать: Катар (87%), ОАЕ (70%), Йорданія (46%),

Сінгапур (41%), Саудівська Аравія (28%). Країни з низьким відсотком мігрантів: Південна Африка (3,7%), Словаччина (2,4%), Туреччина (1,9%), Японія (1,7%), Нігерія (0,7%), Румунія (0,6%), Індія (0,4%) та Індонезія (0,1%) [4]. Якщо мігруюче населення продовжуватиме зростати такими ж темпами, як і в минулі 20 років, то у світі до 2050 року буде загалом 405 мільйонів міжнародних мігрантів. У той же час кількість внутрішніх мігрантів вже сягає 740 мільйонів осіб, тому загальна кількість мігрантів сьогодні по всьому світові вже наближається до одного мільярда осіб [4].

Міграційні процеси, характерні для сучасного етапу розвитку економіки, постійно поглиблюються. Сьогодні міграційний рух робочої сили набув глобального характеру. На початок XXI ст. кількість країн, залучених до міжнародного міграційного процесу, постійно зростала і, за прогнозами експертів, зростатиме далі [5]. Причинами активізації міграційного руху людських ресурсів є: зміна середовища життєдіяльності, виникаючі проблеми, зміна характеру соціально-економічних відносин, поширення глобалізації, виникнення глобальних загроз і неможливість реалізувати себе на Батьківщині.

Збільшення масштабів туризму і міграцій, обумовлює виокремлення нової форми міжнародного руху – транзитно-професійної діяльності працівників. Транзитно-професійна діяльність працівників – це явище тимчасового переміщення людських ресурсів з місця свого проживання, що викликано суто виробничими вимогами їхнього місця праці [1]. У XXI сторіччі зростає кількість міжнародних переміщень людських ресурсів, що здійснюється внаслідок транзитно-професійної діяльності осіб, які за умовами своєї праці суто технічно тимчасово перетинають межі державних кордонів і які не є ані мігрантами, ані туристами (працівники дипломатичних відомств і консульських служб, голови країн і супроводжуючі їх особи які перебувають у інших країнах з офіційними візитами, журналісти, військові, моряки, водії, пілоти, ремонтники, охоронці й інші особи). Обсяг даної форми міжнародного руху людських ресурсів у світі визначити достатньо складно, але за країнами їх кількісне структурне співвідношення залежить від ваги держави у міжнародному поділу праці, а у загальному обсязі їх кількість зростає.

Наприклад, у 2012 році більше 140 тис. військовослужбовців виконують завдання під егідою НАТО на трьох континентах, проводячи складні сухопутні, військово-повітряні та військово-морські операції при різних обставинах [6].

У XXI ст. прихованою формою міжнародного руху людських ресурсів можна вважати тимчасове використання людських ресурсів і результатів їх праці. У теорії та практиці ця форма визначається у термінах “обмін”, “аутсорсинг”, “лізинг”, “аутстафінг”, “аутплейсмент” тощо, які застосовуються не тільки до господарських і виробничих процесів, а й до персоналу у глобальному вимірі. У літературі виокремлюються три типи аутсорсингових проектів [7]. Перший – тимчасовий персонал (temporary staff), який компанії залучають під виконання конкретного завдання чи проекту. Другий тип – лізинг персоналу – коли агентство не підбирає персонал окремо для кожної компанії, а надає «в оренду» штатних співробітників на більш-менш тривалий термін. На відміну від temporary staff об’єкти лізингу можуть виконувати певні функції в самому агентстві під час відсутності іншого роботодавця. Такі співробітники, відповідно, водночас працюють на двох роботодавців: формального в особі агентства і фізичного – компанії-замовника. Третій тип – власне аутсорсинг, або аутстафінг – виведення компанією частини персоналу за межі штату.

Тимчасове використання людських ресурсів і результатів їх праці набуває поширення. Наприклад, 56% HR-директорів провідних компаній Великобританії готові передати частину своїх функцій їх департаментам на аутсорсинг [9]. За оцінкою великого аутсорсера – Oracle, використання послуг аутсорсинг персоналу дозволяє економити більш ніж 75% витрат на оплату праці компанії-клієнта [10]. Світовим лідером на ринку аутсорсингу є США, де загальна кількість робочих місць за аутсорсинговими проектами у 2011 р. складала 2,3 млн. й 35% компаній використовують дану форму трудових відносин із найманим персоналом (зокрема у сфері виробництва 53%, ІТ-сервіс 43%, науково-дослідницька робота 38%, збут і просування 26%, кол-центри 12%) [11]. Головними причинами застосування аутсорсингу для американських компаній постають: зменшення або контролювання витрат - 44%, отримання доступу до внутрішньо недоступних ІТ-ресурсів – 34%, звільнення внутрішніх

ресурсів – 31%, поліпшення бізнесу або орієнтація на клієнта –28%, реорганізація компанії – 22%, прискорення проекту – 15%, отримання зовнішнього управлінського досвіду – 15%, скорочення часу виходу на ринок – 9% [11].

Таблиця 4

Характеристика країн постачальників ресурсів для аутсорсингу [11]

Країна	Загальний рейтинг	Індекс вартості	Ресурси/навички	Робоча сила, млн осіб
Індія	7,1	8,3	6	1430
Індонезія	6,9	8,6	4,3	1033
Китай	6,4	7	5,6	780
Болгарія	6,4	8,8	2,0	3
Філіппіни	6,3	9	2,8	39
Йорданія	6,2	7,6	2,7	2
Сінгапур	6,5	6,4	5,7	3
Таїланд	6	8,2	2,3	39
Литва	5,9	7	3,9	2
Єгипет	5,8	9	0,9	26
Малайзія	5,8	7,9	2,2	12
Естонія	5,8	7,5	5,2	1
Чилі	5,7	7,2	3	8
Угорщина	5,6	6,9	3,4	4
Польща	5,6	6,1	3,6	17
Чеська Республіка	5,6	6,9	3,2	5
Україна	5,5	6,3	3,2	22
Румунія	5,5	6,8	2,7	9
Латвія	5,4	7	2,7	1
В'єтнам	5,4	7,4	2,5	46
Гана	4,9	7,5	0,9	11
Південна Африка	4,6	6,9	0,6	17
Кенія	4,5	6,7	1,3	18
Сенегал	4,3	7,1	0,2	6

Європейські фірми також нарощують обсяг аутсорсингу насамперед у Центральній і Східній Європі. Останнім часом європейський регіон почав конкуренцію з Індією як провайдер офісних послуг та обслуговування ТНК. Свідченням цього є спорудження Philips (Нідерланди) центру з надання фінансових послуг зі штатом 500 осіб у м. Лодзі (Польща) для обслуговування понад 100 своїх філій у 20 країнах, а також інших ТНК, що планують інвестування у створення регіональних сервісних центрів [7].

Висновки. Тенденція всеохоплюючої глобалізації детермінує визначення потенціалу міжнародного руху людських ресурсів у світовому господарстві. У ХХІ ст. міжнародний рух людських ресурсів почав набувати структурного поширення, що обумовлює необхідність виокремлення й подальшого дослідження нових форм – територіальної (транзитно-професійне переміщення) та прихованої (тимчасове використання людських ресурсів і результатів їх праці). Врахування стану форм міжнародного руху людських ресурсів у глобальному суспільстві надасть можливість у майбутньому координувати світогосподарський розвиток в умовах інформатизації і зростання «інтелектуальних» галузей економіки, демографічних змін, лібералізації та екологізації середовища життєдіяльності людства.

Перелік посилань:

1. Сардак С. Е. Інтелектуалізація міжнародного руху людських ресурсів, як провідний засіб вирішення глобальних проблем і викликів економічного розвитку / С. Е. Сардак // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. Збірник наукових праць. – 2010. – № 4. – С. 6 – 11.
2. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [електронний ресурс] – Режим доступу : www.unwto.org. – Назва з екрану.
3. Міжнародні організації : навч. посіб. / За ред. О. С. Кучика. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 749 с.
4. Офіційний сайт Міжнародної організації міграції [електронний ресурс] – Режим доступу : www.iom.int. – Назва з екрану.
5. Офіційний сайт ООН [електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.un.org>. – Назва з екрану.

6. Офіційний сайт НАТО [електронний ресурс] – Режим доступу : www.nato.int. – Назва з екрану.
7. Білорус О. Г. Глобальний конкурентний аутсорсинг : моногр. / О. Г. Білорус, О. В. Гаврилюк. – К.:КНЕУ, 2010. – 349 с.
8. Аникин Б. А. Аутсорсинг и аутстаффинг : высокие технологии менеджмента : учеб. пособ. / Б. А. Аникин, И. Л. Рудал. – М. : ИНФРА – М, 2009. – 320 с.
9. Офіційний сайт Business Process Outsourcing [електронний ресурс] – Режим доступу : www.xchanging.com. – Назва з екрану.
10. Жданов А. Ю. Корпоративный аутсорсинг как форма реструктуризации компании // Экономика управление. – 2008. – № 6. – С. 168 – 171.
11. Офіційний сайт Statistic Brain [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.statisticbrain.com/outsourcing-statistics-by-country>. – Назва з екрану.